

Alle Dagen Libanon

Van tricky Tripoli tot bruisend Beiroet

*'Je zult waarlijk vrij zijn als je dagen noch je nachten
zijn zonder zorg
Zonder verlangen of verdriet
Maar eerder alsof deze dingen je leven omgorden
en toch stijg je erboven uit, naakt
en ongebonden.*

Khalil Gibran, *De Profeet*

Voor mijn reislustige oma Edith Giel-Van Hengel (1923-2014)
Voor mijn lieve ouders Irma en Hans

Eerste druk 2016

Auteur: ©Martijn van der Kooij

Eindredactie: Linda van Tilburg

Uitgever: Donald Suidman, BigBusinessPublishers, Utrecht

www.bbpublishers.nl/libanon

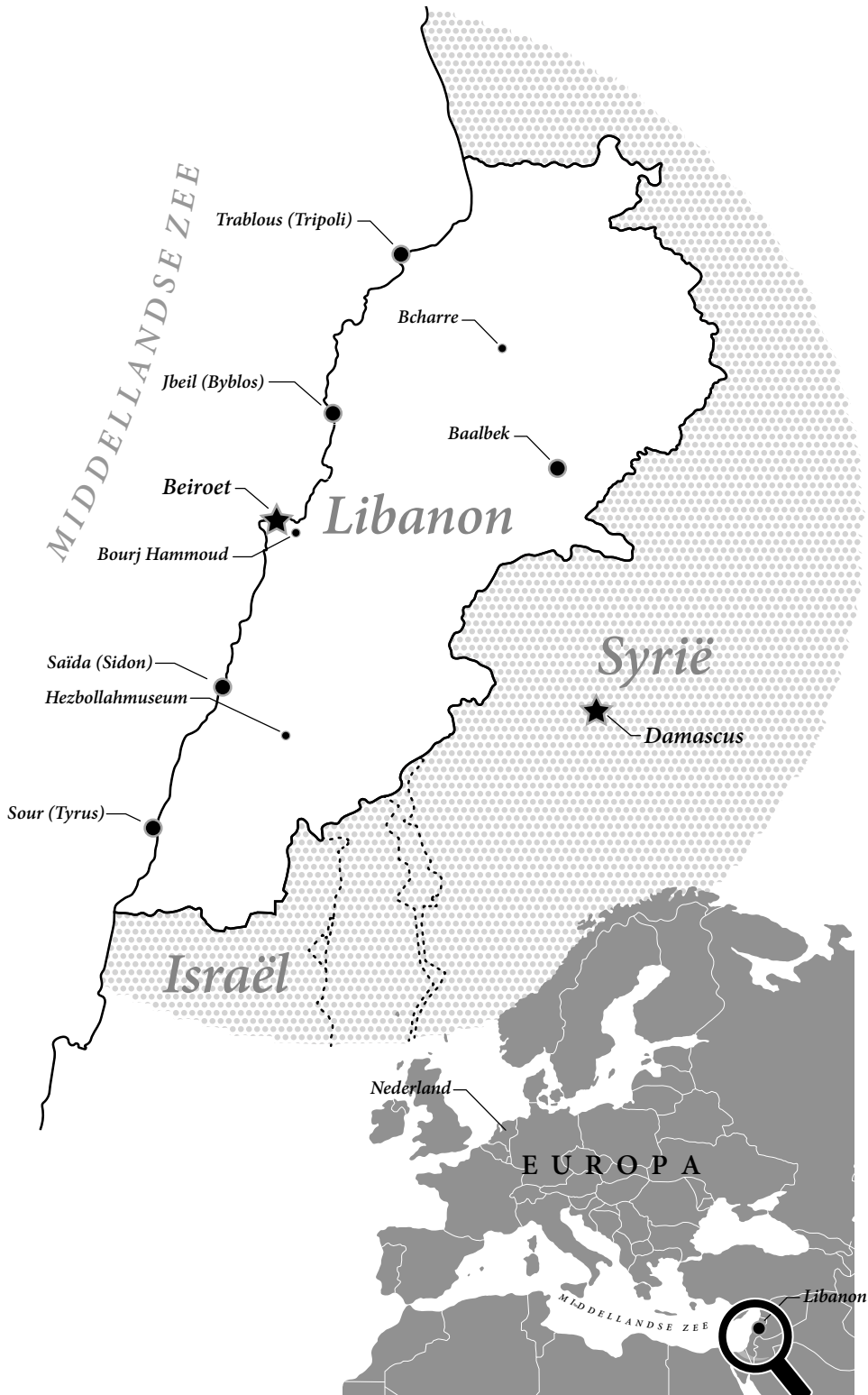
Omslagontwerp: Milad Zurub (fotografie: Charles El Dib)

Binnenwerk: Ontwerpstudio Patrick

Kaart Libanon: Vincent Schenk

Kaart Midden-Oosten (pag. 6): blogbaladi.com

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm.

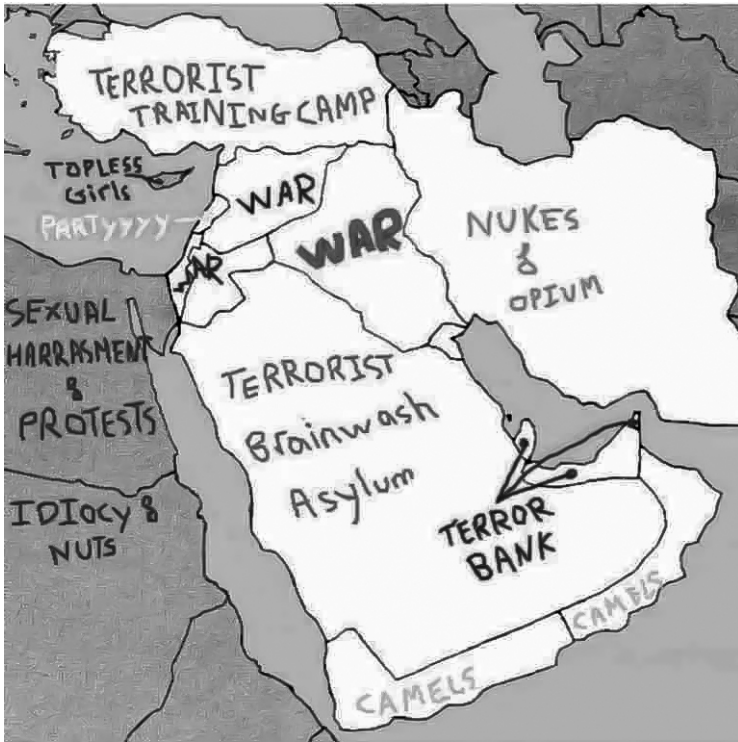

Inhoud

Inleiding - Wat Libanon bijzonder maakt	6
In Beiroet!	12
Voor vrienden Samira	16
Beirut Souks	22
Tofik wedding	28
Sam uit Shatila	32
Het huis van Khalil Gibran	39
Magisch eten	44
Recycle Beirut	49
Hezbollah	54
Jingle Jbeil	73
Lopen met Ronnie	76
Tariq uit Sour	81
De verborgen synagoge	88
Op de vlucht	92
Trammelant in Trablous	96
Jesus funeral	102
Spionnen	108
Mag niet, gebeurt toch	114
Onraad voor Elie	120
Mijn bijzondere plekken	124
Verantwoording & dankwoord	135
Over de auteur	136

Inleiding

Wat Libanon bijzonder maakt

Soms schuilt er in grappen die via sociale media de ronde doen heel wat waarheid. Ik was in Beiroet toen ik bovenstaand kaartje tegenkwam op Facebook. Mijn Libanese vrienden en ik kwamen niet meer bij van het lachen. Vooral vanwege de ironie: vijftien jaar bloedige burgeroorlog, nooit losgekomen van het beeld dat het land gevaarlijk is en is nu - althans volgens dit kaartje - een oase temidden van al het geweld in het Midden-Oosten. *Partyyyy*. Bizar, maar wel waar.

In dit boek ga ik op pad met de *locals* en reis kriskras door Libanon. Maak kennis met homoactivist Elie, met Palestijn Sam, die geld probeert te verdienen met afval, met rijkeluiszoon Rabih en met de Druus Tofik, die gelooft in geesten en reïncarnatie. Ik wandel met Ronnie Chatah, telg uit een rijke Libanese familie, door Beiroet en kort daarna breekt de hel los. Ik word vastgehouden in ‘tricky Tripoli’ en ga naar het adembenemende Baalbek. Met een angstige taxi-chauffeur rijd ik naar het ‘Hezbollah Museum’ en samen met Milad, die tot de hele kleine groep protestanten in Libanon behoort, ga ik op zoek naar ‘de verborgen synagoge’.

Libanon veilig? Ik hoor het je denken. Iedereen kent de beelden van een aan flarden geschoten hoofdstad, van gewonden die na een bomaanslag worden weggedragen, van vluchtelingenkampen. Kortom, een boel ellende bij elkaar. En hoe vaak heb ik niet te horen gekregen: ‘Is het er niet verschrikkelijk gevaarlijk?’ Maar vergelijk de situatie in Libanon eens met die in de regio. In buurland Syrië heerst een allesvernietigende oorlog, in Egypte pleegt ISIS met de regelmaat van de klok aanslagen, Jemen verkeert in staat van ontbinding en zelfs in Saoedi-Arabië rommelt het. En ook in Israël ligt geweld permanent op de loer.

Nee, in vergelijking met de regio zou je Libanon bijna een oase van vredelievendheid en rust kunnen noemen. Bijna, want dat zou buiten het verkeer gerekend zijn – en dat is overal in bewoond gebied nadrukkelijk aanwezig. Getoeter, geschreeuw uit auto-raampjes (‘yalla, yalla’, wat het beste te vertalen is met ‘hup, hup’), voordringen, inhalen op onmogelijke plekken en zelfs parkeren in tunnels. Op de weg is het oorlog en de auto is de grootste moordenaar van het land. Bijna dagelijks hoor je in Libanon over ernstige verkeersongelukken. Zelf was ik helaas een keer getuige van een fataal motorongeluk. Een jonge motorrijder op het asfalt. Dood. Een verse plas bloed naast hem. Ik weet nog goed waar het was:

net buiten Beiroet, op weg naar Beiteddine, waar het schitterende Ottomaanse paleis zich bevindt dat de president van Libanon tegenwoordig ter beschikking staat. Ik had er de hele dag last van en als ik eraan denk krijg ik het nog steeds koud.

Maar als je het verkeer even vergeet is Libanon inderdaad een oase. Een party-oase. Alles wat in vrijwel het hele Midden-Oosten níet kan, is mogelijk in de Libanese hoofdstad. En waar je in New York op maandag moeite moet doen om rond middernacht een leuke uitgaansplek te vinden, slaapt Beiroet echt nooit.

Je kunt er feesten tot je erbij neervalt. Befaamd zijn de *rooftop parties*, waar je de hele nacht los kunt gaan op technomuziek die kilometers ver te horen is. Zoals de naam al zegt: op het dak van een gebouw, begeleid door een lasershow waar de hele stad van kan meegenieten. Ik was op zo'n dansfeest met een voor de Arabische wereld bijzonder publiek: homo's. De overheid had, uiteraard, 'waarnemers' gestuurd om de publieke zeden te bewaken. Maar toen die om één uur 's nachts waren vertrokken - nachtwerk viel kennelijk niet onder hun cao – konden de zeden opeens flink worden opgerekt. De t-shirts gingen uit en er werd gezoend op de dansvloer. Mannen met mannen en vrouwen met vrouwen. *Who cares? This is Beirut!*

Libanon is in veel opzichten het buitenbeentje van het Midden-Oosten. Nergens in de regio vind je zo'n variëteit aan geloven, volkeren en leefstijlen als in Libanon. Naast drie grote wereldreligies (jodendom, christendom, islam) herbergt Libanon ook de Druzen, een bergvolk met een eigen religie, Bedoeïnen, Armeniërs, Palestijnen en meer dan een miljoen Syrische vluchtelingen. Ongeveer een op de drie inwoners is er vluchteling, wat het hoogste percentage ter wereld is. Terwijl de militante, sjjiitische beweging Hezbollah het in bepaalde gebieden voor het zeggen heeft, hebben sommige wijken in Beiroet veel weg van Berlijn: open minded, vrij en jong. Een gay bar is er niet moeilijk te vinden. Bij de laatste gemeenteraadsverkie-

zingen in mei 2016 deed de seculiere partij Al Madinati, vergelijkbaar met het Spaanse Podemos, voor het eerst een gooi naar de macht in hoofdstad Beiroet. Met 42 procent van de stemmen was dat bijna gelukt, maar een absolute meerderheid was vereist. Kom daar maar eens om in Egypte, Irak, Syrië, Gaza of de Westbank. Wie daar de macht uitdaagt, moet zich voorbereiden op een lange gevangenisstraf.

In een ruime cirkel rond Libanon staat de diversiteit die juist altijd zo kenmerkend is geweest voor het Midden-Oosten enorm onder druk. Een exodus van christenen uit de regio is in volle gang. In de bakermat van het christendom, Irak, dreigt deze religie zelfs helemaal te verdwijnen, zo waarschuwde de paus nog onlangs. Ook in Syrië daalt het aandeel christenen in de bevolking hard doordat zij de oorlog ontvluchten. In Egypte is zo'n zes procent van de bevolking Kopt, maar deze christenen hebben te maken met onderdrukking en discriminatie. Het lijkt een kwestie van tijd voor zij het land van de piramides verlaten. Ook andere groepen, zoals de Iraakse Yezidi's, worden bedreigd in hun voortbestaan.

Libanon is welbeschouwd het Midden-Oosten zoals het ooit was. Op een oppervlakte die een kwart van Nederland beslaat, leven verschillende geloven, volkeren en leefstijlen er samen. Ten minste één op de drie Libanezen is christen. En in plaats van zware onderdrukking, heeft deze groep een flink aandeel (zelfs meer dan waar ze getalsmatig recht op heeft) in het landsbestuur. Het is het enige land in het Midden-Oosten waar je alleen president kunt worden als je christen bent (en dan ook nog eens maroniet, een stroming binnen het christendom die onder het katholicisme valt). Een positie die op moment van schrijven overigens al meer dan twee jaar vacant is vanwege onenigheid over de vraag wie staatshoofd moet worden.

'Hiiii, kifak, ça va?' In andere Arabischtalige landen moeten ze enorm lachen om deze typisch Libanese begroeting, maar deze mix

van Engels, Libanees-Arabisch en Frans zegt veel over het land. Het is een land dat zijn kortstondige periode onder Frans bestuur (van 1926 tot 1946) koestert. 'Bonjour!' is nog steeds de meest gebruikte groet in het land en het bemachtigen van een verse baguette of een 'croque monsieur' is in een buurt met een beetje klasse geen enkel probleem. Bestellen in het Frans is zeker in de wat chiquere etablissementen heel gewoon. De Fransen hebben het verleden, de Amerikanen de toekomst. Amerikaanse universiteiten zijn alom aanwezig en populair onder de elite, net als de enorme shopping malls die werkelijk overal zijn verzezen, inclusief de *food courts*, alleen dan aangevuld met Libanese ketens. Met de dollar kun je overal betalen, zelfs bij straatverkopers. Ook heeft het Engels het Frans inmiddels verdrongen als tweede taal.

Veel Libanezen kijken liever naar Europa of de Verenigde Staten als lichtend voorbeeld dan naar het Midden-Oosten. Als een Libanees zegt dat hij Feniciër is en geen Arabier - en je zal ze de kost moeten geven die dat zeggen - dan is dat geen grapje. ISIS heeft nergens zo weinig aanhang in het Midden-Oosten als in Libanon (slechts één procent van de soennitische moslims zou sympathie hebben voor de beweging, aldus het Institute of Near East Policy). Plastische chirurgie is in Libanon bijna even makkelijk verkrijgbaar als een brood bij de bakker. Het verklaart meteen waarom veel Libanese vrouwen eruit zien of ze rechtstreeks van de set van een Hollywoodfilm komen. Ook wordt in het hele Midden-Oosten nergens zo lekker gekookt als in Libanon, beweren de Libanezen (en daar hebben ze gelijk in). En met kerst verrijzen er overal kerstbomen, zelfs voor de grote moskee in het centrum van Beiroet, en staat zowat de hele hoofdstad in de file vanwege de kerstinkopen. Tja, waar maak je dat mee in het Midden-Oosten? *Only in Beirut!*

Dit boek is een liefdesbetuiging aan een land dat je evengoed kunt haten. Haten om het afval, dat in 2015 maandenlang niet werd opgehaald. Haten om z'n corrupte politieke kaste, die alleen

om zichzelf lijkt te geven. Om de soms schrikbarende armoede waardoor hele jonge kinderen tussen de voorbijrijdende auto's in bedelen. Ik ga al die dingen niet verbloemen. Maar daar gaat dit boek in essentie niet over. Ik beschrijf de mensen die ik heb ontmoet, het eten dat ik er mocht proeven en de geuren die ik heb geroken. Het is een verslag van een onalledaags land dat de godin Europa heeft gebaard en veel meer op ons lijkt dan we denken.

Bijzondere aandacht in dit boek is er voor de meest onderbelichte van de achttien officiële religies in Libanon: het jodendom. Ik beschouw de Joodse inwoners van het land als graadmeter voor de tolerantie jegens minderheidsgroepen. De vergelijking is vaker gemaakt: Joden zijn als de kanarie in de kolenmijn, vaak de eerste groep waaraan je ziet dat vrijheden onder druk staan (ook in Europa helaas actueel). In Egypte, Irak, Jemen en Syrië is er geen Joods leven meer, na aanwezigheid van duizenden jaren in die landen. In Libanon wonen meer dan tweeduizend Joden, een schatting van Isaac Arazi, voorzitter van de Libanese Joodse Gemeenschap. De groep is vrijwel onzichtbaar en sommige Joden hebben zich als 'levensverzekering' bekeerd tot een ander geloof. Officieel is geen enkele synagoge in gebruik, dat zegt genoeg. Het was bij de gemeenteraadsverkiezingen van mei 2016 zelfs landelijk nieuws dat vier Joden in Saïda, bij ons bekend als Sidon, kwamen stemmen. De kanarie heeft in Libanon nog een heel klein beetje zuurstof. De situatie van de Joden laat zien dat de samenleving onder hoogspanning staat. De uitbraak van grootschalig sektarisch geweld ligt op de loer. Iedereen vreest het moment dat 'partyyyy' op het overzichtskaartje van de regio verandert in 'war'. En juist door het besef van naderend onheil, viert Libanon elke dag of het de laatste kan zijn.

Beiroet/Den Haag, september 2016

In Beiroet!

Op 15 december 2012 zette ik voor het eerst voet op Libanese bodem. Het was een lang gekoesterde wens die uitkwam. Libanon is het land van de avonden uit mijn jeugd. In de jaren tachtig begonnen mijn ouders de avond steevast met het NOS achtuurjournaal, zoals ze trouwens nog steeds doen. Als kleine jongen keek ik mee, kopje warme melk en plakje ontbijtkoek voor mijn neus. Avond na avond zag ik de geraamtes van kapotgeschoten gebouwen. Ik hoorde het geweervuur van sluipschutters. Zag mensen rennend voor hun leven de straat oversteken. Het was Beiroet, in die jaren onafgebroken in het nieuws. Ik begreep helemaal niets van wat ik zag, maar de beelden zijn me altijd bijgebleven. Zo groeide in mij de nieuwsgierigheid naar Beiroet. Ik wilde naar Libanon om het met eigen ogen te zien. Wat was er 21 jaar na het einde van de bloedige burgeroorlog terechtgekomen van deze stad, van dit land, van de mensen die ik ineengedoken de sluipschutters zag ontwijken?

Dat het zo lang duurde tot mijn droom uitkwam lag niet aan mij. In 2006 had ik al vergevorderde reisplannen, maar ik had geen rekening gehouden met de Libanese beweging Hezbollah (letterlijk: Partij van God). De raketten die deze partij op buurland Israël afschoot, ontketenden een wraakactie die Libanon zwaar raakte. Naast militaire doelen en wijken waar aanhangers van Hezbollah woonden, werden ook bruggen en elektriciteitscentrales door Israëli sch vuur in puin gelegd. Het werd letterlijk donker in het land.

Bekend uit die tijd en treffend voor Libanon: de foto van Libanese jetset kids die in hun rode sportauto door de gehavende hoofdstad rijden. In een cabrio, met de wind door hun moderne coups, zonnebrillen op. Ik had mijn reis door de oorlog met Israël afgezegd, maar er was hiermee weer een beeld bijgekomen dat mij intrigeerde. Ik moest en zou naar Beiroet.

Op het kleine, maar moderne vliegveld Rafiq Hariri ging alles na aankomst razendsnel. Grappig vond ik de bordjes die bij de douane hingen: Libanezen rechts in de rij aansluiten, Arabieren links. Waren Libanezen dan geen Arabieren? Pas later kwam ik erachter dat veel Libanezen zich Feniciërs voelen, naar het ontwikkelde volk dat vanaf 1500 voor onze jaartelling 'Mount Lebanon' bewoonde. Hetzelfde volk dat in de stad Byblos zijn nederzetting bouwde en een van de eerste alfabetten ter wereld ontwikkelde (waar ons huidige alfabet van is afgeleid). DNA-studie toonde onlangs overigens aan dat die eigenwijze Libanezen nog gelijk hebben ook: de meeste van hen zijn inderdaad genetisch verwant aan de Feniciërs en niet aan de Arabieren. Heel Libanon haalde opgelucht adem.

Van mijn reizen in Egypte was mij bijgebleven dat taxichauffeurs in de Arabische wereld het schuim der aarde zijn. Liegen, bedriegen, stelen, dat soort praktijken. Een keer had een chauffeur in Caïro geen wisselgeld, maar dat vertelde hij pas nadat hij mijn bankbiljetten had aangenomen. Vervolgens werd mij te verstaan gegeven de taxi te verlaten. Ik was dus – op z'n zachtst gezegd – op mijn hoede bij aankomst in Beiroet. Ik negeerde de mannetjes die in de aankomsthal 'taxi, taxi' riepen (dat zijn meestal de snorders) en ging naar buiten waar de officiële taxi's staan. Ik vond een chauffeur die een redelijk goede prijs bood en die zei dat hij wist waar mijn hotel was. In het donker wurmde de taxi zich door het drukke verkeer. In een 'vrije' rijstijl die me meteen deed denken aan Egypte. Het was mijn eerste ervaring met, zoals ik later zou ontdekken, de identieke Libanese stuurmanskunst:

naar believen links of rechts inhalen op de snelweg, als je wilt twee rijbanen tegelijk bezetten en meer voorrang genieten als je auto groter is. Eigenlijk houdt gewoon niemand zich aan de regels, net als buiten het verkeer overigens. De chauffeur praatte graag. In eenvoudig Frans, met af en toe wat Engels. Hij vond het maar wat interessant dat ik voor het eerst zijn land bezocht. ‘Pourquoi Liban? Pourquoi?’ Gewone, hardwerkende Libanezen als hij kunnen zich niet voorstellen dat je op vakantie gaat naar hun land.

Vanaf het vliegveld reden we door de door Hezbollah gecontroleerde wijk Dahieh naar het centrum. Dat laatste herkende ik aan de moskee met blauwe koepels die, net als op de cover van mijn reisgids, prachtig was uitgelicht. Het langst deden we over het laatste stukje. Nauwelijks stapvoets reden we door een straat met een ontelbare hoeveelheid bars, restaurants en nachtclubs die er bijzonder uitnodigend uitzagen. Doordat de auto’s dubbel geparkeerd in de straat stonden en er af en toe in- of uitgeparkeerd werd, was het oponthoud enorm. Overal klonk getoeter van ongeduldige automobilisten. De rode cabrio met de jetset kids zag ik niet, maar dit leek verdomd veel op hoe ik me Beiroet had voorgesteld. Bruisend. Energiek. Een stad die nooit slaapt. De taxichauffeur wees me een aantal nachtclubs aan. Sommigen vroegen volgens hem wel honderd dollar entree (hij had niet overdreven, zo bleek later). Hij zette me niet voor het hotel af. Dat was ingewikkeld, zei hij. Ik had toen nog geen vermoeden dat er wel meer ingewikkeld was in dit land, maar nam zijn aanwijzingen gelaten ter harte. De chauffeur bleek niet te hebben gelogen. Toen ik zonder moeite mijn backpackershôtel had gevonden, zag ik dat de man vanwege het eenrichtingsverkeer enorm had moeten omrijden om me voor de deur af te zetten. Met dit verkeer had dat misschien wel een uur geduurd. Bovendien was deze zijstraat van de charmante Rue Pasteur, waar mijn hotel zich bevond, alleen geschikt voor voetgangers. ‘Saifi Urban Garden’ gaf een pijl aan

die naar beneden wees. Op de stenen trap hoorde ik opzweepende Arabische klanken. Een band speelde in het aangrenzende café Em Nazih. Het jonge publiek was aan het dansen, overal hing de walm van sisha, de waterpijp. Bijna alle vrouwen waren ongesluierd, de meeste mannen hadden een hippe baard. Ja, nu voelde ik me echt in Libanon. Een vermoeide jongen aan de balie van het hotel gaf me de sleutel. Mijn kamer bleek dertig stappen van de dansvloer van het café verwijderd. Glas zat er niet in de ramen, wel waren er luiken. Met de Arabische muziek in mijn oren viel ik even later, doodop van de reis, in slaap. Ik voelde me euforisch, onwerkelijk ook. Ik was in Beiroet, eindelijk.